

PÄÄKÄSITTELY, TODISTELU JA TUOMIO

Oikeudenkäynti III

Antti Jokela

TALENTUM ■ Helsinki 2015

Toinen, uudistettu painos

Copyright © 2015 Talentum Media Oy ja tekijä
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

Kansi: Outi Pallari
Sivunvalmistus: NotePad

ISBN 978-952-14-2056-6
ISBN 978-952-14-2601-8 (verkkokirja)

BALTO print, Liettua 2015

Palautte kirjasta: www.talentumshop.fi

Sisällys

ALKUSANAT	V
LYHENTEITÄ	XXIII
XXIV RIITA-ASIAN PÄÄKÄSITTELY	1
24.1 Pääkäsitteleyjen tarkoitus ja kehittyminen riita-asioissa	1
24.2 Pääkäsitteleyn aloittaminen	4
24.2.1 Tuomioistuimen alustavat toimenpiteet	4
24.2.2 Pääkäsitteleyn peruuttaminen	5
24.2.3 Pääkäsitteleyn aloittaminen esteestä huolimatta.....	7
24.2.4 Todistelun vastaanotto asianosaisten poissaolosta ja pääkäsitteleyn peruuttamisesta huolimatta	8
24.3 Pääkäsitteleyn kulku riita-asioissa	12
24.3.1 Käsitteleyjärjestys	12
24.3.2 Tuomioistuimen johtama alkukeskustelu...	13
24.3.3 Asianosaisten asiaesittely	16
24.3.4 Todistelun vastaanotto.....	20
A. Todistelun sisältö ja esittämisjärjestys...	20
B. Asiakirjatodisteet	21
C. Asianosaisten kuulustelu todistelutarkoituksessa	22
24.3.5 Loppukeskustelu	25
24.4 Pääkäsitteleyn suullisuus, välittömyys ja keskitys	27
24.4.1 Asianosaissuullisuus pääkäsitteleyssä.....	27

Sisällys

24.4.2	Pääkäsittelyn välittömyys.....	30
24.4.3	Keskityksperiaatteen toteutuminen.....	32
	A. Pääkäsittelyn yhtäjaksoisuus.....	32
	B. Pääkäsittelyn keskeyttäminen	33
	C. Pääkäsittelyn lykkääminen.....	33
	D. Uusi pääkäsittely.....	36
24.5	Preklusio pääkäsittelyssä.....	38
24.5.1	Preklusion tarkoitus.....	38
24.5.2	Preklusion käyttöala	40
	A. Dispositiiviset riita-asiat	40
	B. Uudet todisteet	41
	C. Uudet seikat	45
24.5.3	Hyväksyttävät syyt uuteen aineistoon vetoamiseen.....	49
24.5.4	Preklusiomenettelystä	54
24.6	Prosessinjohto riita-asian pääkäsittelyssä.....	55
24.6.1	Muodollinen prosessinjohto	55
24.6.2	Aineellinen prosessinjohto	59
24.7	Asian palauttaminen uudelleen valmisteltavaksi	66
24.8	Pääkäsittelyn täydentäminen.....	66
XXV	RIKOSASIAN PÄÄKÄSITTELY	69
25.1	Pääkäsittelyn tarkoitus ja pääpiirteet rikosasioissa...	69
25.2	Pääkäsittelyn aloittaminen	71
25.2.1	Tuomioistuimen toimenpiteet ennen pääkäsittelyn aloittamista.....	71
25.2.2	Pääkäsittelyn peruuttaminen	72
25.2.3	Pääkäsittelyn aloittaminen esteestä huolimatta.....	78
25.2.4	Todistelun vastaanotto pääkäsittelyn peruuttamisesta huolimatta	81
25.3	Pääkäsittelyn kulku syyttäjäjutuissa.....	85
25.3.1	Käsittelyn vaiheittainen eteneminen	85
25.3.2	Alkukeskustelu	86
25.3.3	Asiaesittely.....	88
25.3.4	Todistelun vastaanotto.....	90
25.3.5	Loppukeskustelu	99

25.4	Pääkäsitteily asianomistajajutuissa.....	101
25.5	Pääkäsitteilyn suullisuus, välittömyys ja keskitys	104
25.5.1	Asianosaissuullisuus pääkäsitteilyssä.....	104
25.5.2	Pääkäsitteilyn välittömyys.....	107
25.5.3	Keskitysperiaatteen toteutuminen.....	109
	A. Pääkäsitteilyn yhtäjaksoisuus.....	109
	B. Pääkäsitteilyn keskeyttäminen	109
	C. Pääkäsitteilyn lykkääminen.....	111
	D. Uusi pääkäsitteily	114
25.6	Tuomioistuimen prosessinjohto rikosasian pääkäsitteilyssä.....	118
25.6.1	Muodollinen prosessinjohto	118
25.6.2	Aineellinen prosessinjohto	120
25.7	Pääkäsitteilyn täydentäminen.....	126
25.8	Tunnustamisoikeudenkäynti	127

XXVI ASIANOSAISTEN LÄSNÄOLO JA SEURAAMUKSET

POISSAOLOSTA	131	
26.1	Käsitteellisiä ja periaatteellisia lähtökohtia.....	131
26.2	Läsnäolovelvollisuus ja poissaoloseuraamukset riita-asioissa	136
26.2.1	Dispositiiviset riita-asiat	136
	A. Läsnäolovelvollisuuden pääsäännöt	136
	B. Yksipuolinen tuomio pääasiallisena poissaoloseuraamuksena.....	137
	C. Takaisinsaanti	140
	D. Korkeampi uhkasakko ja nouto	141
	E. Asian jättäminen sillensä.....	142
26.2.2	Indispositiiviset riita-asiat	143
26.3	Läsnäolovelvollisuus ja poissaoloseuraamukset rikosasioissa	145
26.3.1	Läsnäolovelvollisuus rikosasioissa.....	145
26.3.2	Poissaoloseuraamukset syyttäjäjutussa.....	148
26.3.3	Poissaoloseuraamukset asianomistajajutussa.....	151
26.4	Laillinen este.....	153
26.5	Tuomioistuimeen noutaminen.....	154

Sisällys

26.6	Rikosasian tutkiminen ja ratkaiseminen syytetyn poissaolosta huolimatta.....	155
26.6.1	Uudistuksen tausta.....	155
26.6.2	Poissaolokäsittelyn tilanteet ja edellytykset.....	156
26.6.3	Menettely syytetyn poissa ollessa	160
26.6.4	Poissaolokäsittelyssä tuomittavat seuraamukset.....	160
26.7	Kirjallinen menettely rikosasioissa.....	165
26.7.1	Uudistuksen tausta ja tavoitteet	165
26.7.2	Kirjallisen menettelyn edellytykset.....	167
26.7.3	Seuraamuksia koskevat rajoitukset	171
26.7.4	Menettelysäännökset ja toimintamallit	172
26.7.5	Oikeudenkäyntiaineisto ja näyttö	179
26.7.6	Ratkaisun antaminen.....	180
XXVII	TODISTELU	183
27.1	Todistelusta yleensä.....	183
27.1.1	Todistus oikeudellisia peruskäsitteitä	183
27.1.2	Vapaa todistusten harkinta	190
27.1.3	Todistelun tarpeettomuus tietyissä tilanteissa.....	194
	A. Notorisuus	195
	B. Tunnustus.....	196
	C. Syyteneuvottelu ja tunnustamisoikeudenkäynti.....	200
27.2	Todistelumenettelystä	201
27.2.1	Asianosaisten ja tuomarin rooli todisteiden hankinnassa.....	201
27.2.2	Todistelun suullisuus	209
	A. Pääsääntöinen lukemis- ja viittauskielto	209
	B. Poikkeukset todistelun suullisuudesta ..	212
	C. OK 17:47:n ulottuvuus	213
27.2.3	Todistelun välittömyys.....	215
	A. OK 17:24:n pääsääntöinen kielto.....	215

	B. Yksityisluonteisten kirjallisten kertomusten käyttökiellon ulottuvuus..	216
	C. Esitutkinnassa annetut lausumat.....	225
	D. Kuva- ja äänitallenteiden käyttö todisteena.....	229
	E. Kuulopuhetodistelu.....	233
27.2.4	Poikkeukset todistelun välittömyydestä.....	235
	A. Todistelun vastaanottaminen pääkäsittelyn ulkopuolella.....	235
	B. Ulkomainen oikeusapu	238
	C. Todistelun esittäminen vastaisen varalta	240
27.3	Todistaja.....	241
27.3.1	Todistajan käsite ja kelpoisuus	241
27.3.2	Todistajan kutsuminen	247
27.3.3	Todistajan suojelu.....	248
27.3.4	Anonyymi todistelu.....	256
	A. Anonyymien todistelun sallittavuus.....	256
	B. Anonymiteetistä päättäminen	260
	C. Anonyymien todistelun vastaanottaminen	262
27.3.5	Pakkokeinot todistelun turvaamiseksi	264
27.3.6	Todistajanpalkkiot.....	266
27.4	Todistamisvelvollisuuden rajoitukset.....	270
27.4.1	Lähiomaisen kieltäytymisoikeus.....	270
27.4.2	Todistajan salassapitovelvollisuus	272
27.4.3	Todistajan vaitiolo-oikeus	277
	A. Itsekriminointi- ja lähiomaissuoja	278
	B. Liike- ja ammattisalaisuus.....	280
	C. Lähdesuoja	280
	D. Anonyymi todistaja.....	282
27.4.4	Poliisin vaitiolo-velvollisuus ja -oikeus	282
27.5	Todistajan kuulustelu.....	285
27.5.1	Varsinaista kuulustelua edeltävät toimet....	285
27.5.2	Pääkuulustelu	288
27.5.3	Vastakuulustelu ja tarkentavat kysymykset.....	291

Sisällys

27.5.4	Lapsen ja muiden herkkien henkilöiden kuulustelu	293
27.5.5	Todistajalle esitettävien kysymysten laatu...	296
27.5.6	Todistajien kuulustelu vastakkain	298
27.5.7	Todistelun vastaanotto kuva- ja ääniyhteyden välityksellä	299
27.6	Asianosaisen kuulustelu todistelutarkoituksessa.....	305
27.7	Asiantuntijatodistelu.....	308
27.8	Asiakirjatodistelu	313
27.8.1	Asiakirjatodisteiden sisältö ja merkitys.....	313
27.8.2	Asiakirjan esittämis- eli editiovelvollisuus ..	316
27.9	Katselmus	319
27.10	Todisteiden arviointi.....	322
27.10.1	Todistusharkinta.....	322
A.	Todistusharkinnan sisältö	322
B.	Todistusmenetelmät.....	323
C.	Todistajanpsykologia.....	331
D.	Hyödyntämiskielto	333
27.10.2	Todistustaakka ja näyttökynnys riita-asioissa	344
27.10.3	Todistustaakka ja tuomitsemiskynnys rikosasioissa	358

XXVIII OIKEUDENKÄYNNIN KIELI JA AINEISTON

TALLENTAMINEN	367	
28.1	Asian käsittelykieli	367
28.2	Oikeus tulkkaukseen.....	371
28.3	Toimituskirjan kieli.....	375
28.4	Oikeudenkäyntiaineiston tallentaminen.....	377
28.4.1	Pöytäkirjaamisen merkitys.....	377
28.4.2	Pöytäkirjan laatiminen	378
28.4.3	Pöytäkirjan sisältö	380
A.	Yleismääräykset.....	380
B.	Suullisen valmistelun pöytäkirja	381
C.	Pääkäsittelyn pöytäkirja	382
28.4.4	Suullisen todistelun tallentaminen.....	383
28.4.5	Asiakirjavihko ja pöytäkirjan jäljennökset ..	387

XIV

XXIX OIKEUDENKÄYNTIKULUT	389
29.1 Kulujen korvausvelvollisuuden perusta ja tavoitteet	389
29.2 Kulujen korvausvelvollisuus riita-asioissa	393
29.2.1 Täyden korvauksen pääsääntö	393
29.2.2 Korvauskelpoiset kulut	394
A. Oikeudenkäyntikulujen jaotteluja	394
B. Oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian käsittelystä aiheutuneet kulut	395
C. Asiamiehen palkkio ja kulut	399
D. Oma työ ja oikeudenkäyntiin välittömästi liittyvä menetys	402
E. Oikeudenkäyntikulujen viivästyskorko	404
29.2.3 Korvausvelvollisuus indispositiivisissa asioissa	405
A. Indispositiiviset riita-asiat	405
B. Hakemusasiat	408
29.2.4 Korvausvelvollisuus konkurssi- ja velkajärjestelyasioissa	410
29.2.5 Osittaisen voiton tilanteet	413
A. Samassa asiassa useita vaatimuksia	413
B. Osavoitto	416
29.2.6 Asianosaiselle tuntematon seikka kuittausperusteena	417
29.2.7 Kulujen kohtuullistaminen	419
A. Oikeudellisesti epäselvät asiat	419
B. Ilmeinen kohtuuttomuus	421
C. Summaariset asiat ja perintäkulut	422
D. Huoneenvuokra-asiat	426
29.2.8 Kulukorvaus prosessuaalisena sanktiona	427
A. Tarpeettomat oikeudenkäynnit	427
B. Huolimaton prosessaaminen	429
C. Asiamiehen ja avustajan korvausvelvollisuus	431
29.2.9 Korvaukset erityisissä tilanteissa	434
A. Kanteen tutkimatta jättäminen ja peruuttaminen	434

Sisällys

B. Sovintoon päätyminen	434
C. Subjekttiivinen kumulaatio	436
D. Asianosaisseuraanto	437
E. Korvausvelvollisuuden jakaminen	438
F. Väliintulo.....	439
G. Valtion varoista suoritettujen kustannusten korvaaminen	441
29.2.10 Menettely kuluasioissa.....	442
29.2.11 Korvausvelvollisuus muutoksenhaussa	447
A. Varsinainen muutoksenhaku.....	447
B. Ylimääräinen muutoksenhaku	452
29.3 Kulujen korvausvelvollisuus rikosasioissa	453
29.3.1 Rikosasiain kulusäännösten tausta ja pääpiirteittäinen sisältö.....	453
29.3.2 Asianomistajan kulut ja korvausvelvollisuus	454
A. Asianomistajan yksin ajamat rikosasiat.....	454
B. Syyttäjän syytteeseen yhtyneen asianomistajan kulut ja korvausvelvollisuus.....	456
C. Asianomistajan korvausvelvollisuus valtiolle	460
29.3.3 Tuomitun korvausvelvollisuus valtiolle	461
29.3.4 Kulujen korvaaminen prosessuaalisena sanktiona.....	469
A. Syytetyn sanktioluonteinen korvausvastuu	469
B. Asiamiehen ja avustajan korvausvastuu	470
29.3.5 Korvausvastuu usean vastaajan kesken	471
A. Subjekttiivinen kumulaatio	471
B. Korvausvelvollisuuden jakaminen	473
29.3.6 Riita-asioiden kulusäännösten soveltaminen rikosasioissa.....	474
29.3.7 Menettelystä kuluasioissa.....	475

29.3.8	Syytteestä vapautetun oikeus kulukorvaukseen valtiolta	478
A.	Lain tausta ja korvausoikeuden perusteet	478
B.	Korvattavat kustannukset	479
C.	Korvausoikeuden menettäminen.....	485
D.	Aiheettomasti epäillyn, pidätetyn tai vangitun oikeus korvaukseen	487
29.4	Oikeudenkäyntikulut ulosottoasioissa, eräissä erityisprosesseissa ja hallintolainkäytössä	488
29.4.1	Ulosottovalitus ja täytäntöönpanoriita	488
29.4.2	Eräät erityisprosessit	492
A.	Maa-oikeusasiat.....	492
B.	Kulut markkinaoikeudessa.....	492
C.	Kulut työtuomioistuimessa	494
D.	Välimiesmenettely.....	494
E.	Lautakuntamenettely kuluttajariidoissa	495
29.4.3	Hallintolainkäyttö	496
XXX	TUOMIO	499
30.1	Tuomion käsite ja jaotteluja	499
30.2	Tuomiouudistuksen toteuttamisesta.....	502
30.3	Käräjäoikeuden ratkaisu riita- ja rikosasioissa	504
30.3.1	Tuomion sisältö	504
A.	Tuomion rakenne ja laatiminen	504
B.	Käsittelytiedot.....	506
C.	Perustelut, lainkohdat ja tuomiolauselma.....	508
30.3.2	Tuomiossa huomioon otettava oikeudenkäyntiaineisto	517
30.3.3	Vaatimistaakka ja väittämistaakka riita-asioissa	519
30.3.4	Syytesidonnaisuus.....	523
30.3.5	Tuomion antaminen.....	531
A.	Tuomion julistaminen.....	531
B.	Kansliatuomio	534

Sisällys

C. Osatuomio ja välituomio.....	535
D. Tuomion varmentaminen ja toimittaminen asianosaisille.....	542
30.3.6 Virheen korjaaminen ja tuomion täydentäminen.....	543
30.4 Hovioikeuden ratkaisu.....	547
30.4.1 Tuomion sisältö.....	547
30.4.2 Tuomion antaminen.....	553
30.4.3 Tuomion lähettäminen asianosaisille.....	555
30.5 Korkeimman oikeuden ratkaisu.....	555
30.6 Äänestäminen.....	556
30.6.1 Äänestämisestä yleensä.....	556
30.6.2 Äänestäminen riita-asiaissa.....	558
30.6.3 Äänestäminen rikosasiassa.....	560
A. Äänestysjärjestys.....	561
B. Äänten laskeminen.....	562
C. Äänestäminen erilaisista kysymyksistä.....	564
30.7 Tuomion vaikutukset.....	566
30.7.1 Tuomion vaikutuksista yleensä.....	566
A. Tuomion yleinen vaikutus.....	566
B. Tuomion erityiset vaikutukset.....	566
30.7.2 Tuomion mitättömyydestä.....	568
30.7.3 Lainvoima.....	569
30.7.4 Oikeusvoima.....	571
A. Oikeusvoiman perusta ja vaikutus.....	571
B. Tuomioistuimen ratkaisujen oikeusvoimakelpoisuus.....	573
C. Ulkomaisen tuomion oikeusvoima.....	577
D. Oikeusvoiman objektiivinen ulottuvuus riita-asioissa.....	580
E. Oikeusvoiman objektiivinen ulottuvuus rikosasioissa.....	595
F. Oikeusvoiman ulottuvuus toiseen prosessilajiin.....	598
G. Oikeusvoiman subjektiivinen ulottuvuus.....	608

XXXI MUUTOKSENHAKU	615
31.1 Muutoksenhaun tarkoitus ja tehtävä	615
31.2 Muutoksenhakujärjestelmä ja -keinot.....	618
31.3 Muutoksenhaun historiaa	622
31.4 Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen....	625
31.4.1 Valitusoikeus hovioikeuteen.....	625
A. Käräjäoikeuden ratkaisujen valituskelpoisuus	625
B. Valitusoikeudesta luopuminen	632
C. Vastavalitusoikeus	634
D. Ennakkopäätösvalitus	641
E. Muutoksenhakulegitimaatio	644
31.4.2 Jatkokäsittelylupa	647
A. Valitusluvan tausta ja pääasiallinen sisältö	647
B. Jatkokäsittelyluvan edellytykset riita- ja hakemusasioissa	651
C. Jatkokäsittelyluvan edellytykset rikosasioissa.....	653
D. Luvan myöntämisperusteet	657
E. Menettely lupa-asiassa	667
31.4.3 Hovioikeuden tutkimisvalta ja oikeudenkäyntiaineisto	672
A. Oikeudenkäynnin kohde.....	672
B. Hovioikeuden harkintavallasta suhteessa asianosaisten vaatimuksiin	674
C. Kirjallinen ja suullinen oikeudenkäyntiaineisto	680
D. Uusi aineisto ja preklusio	682
E. Uudet seikat	685
F. Uudet todisteet	688
G. Hyväksyttävät syyt uuteen aineistoon vetoamiseen	689
31.4.4 Valituksen tekeminen ja toimittaminen hovioikeuteen	694
A. Valittajan ja käräjäoikeuden tehtävistä muutoksenhaussa	694

Sisällys

	B. Muutoksenhakuohjeet.....	694
	C. Tyytymättömyyden ilmoittaminen	696
	D. Valitusosoitus.....	703
	E. Valituksen perilleajaminen.....	704
	F. Valituskirjelmän sisältö ja liitteet	707
	G. Aineiston toimittaminen hovioikeuteen.....	712
31.4.5	Valitusasian valmistelu hovioikeudessa.....	712
	A. Valmistelun tarkoitus.....	712
	B. Valmistelun aloittaminen.....	714
	C. Valituksen tutkimatta jättäminen	716
	D. Kirjallinen vastaus.....	718
	E. Kirjalliset lisälausumat.....	724
	F. Suullinen valmisteluistunto.....	725
	G. Valmistelussa selvitettävät ja päättävät kysymykset	727
31.4.6	Asian ratkaiseminen esittelystä.....	732
31.4.7	Pääkäsittelyn tarkoitus ja toimittamisperusteet.....	734
	A. Pääkäsittelyn tarkoitus	734
	B. Suullisesta käsittelystä perus- ja ihmisoikeutena.....	735
	C. Pääkäsittely asianosaisen vaatimuksesta.....	740
	D. Poikkeukset, jolloin pääkäsittelyä ei toimiteta asianosaisen pyynnöstä huolimatta	742
	E. Todistelun uskottavuuden arviointi pääkäsittelyperusteena.....	747
	F. Tuomion muuttamiskielto (luottamusperiaate)	754
	G. Pääkäsittelyn toimittaminen muutoin tarvittaessa	755
	H. Pääkäsittelyn laajuus	756
31.4.8	Pääkäsittelyyn kutsuminen	758
	A. Kutsusta huolehtiminen	758
	B. Kutsun sisältö	758

C. Kutsun tiedoksianto	762
31.4.9 Seuraamus asianosaisen poissaolosta	764
A. Valittajan poissaolo	764
B. Vastapuolen poissaolo.....	770
C. Asian ratkaiseminen asianomaisen poissaolosta huolimatta	771
31.4.10 Menettely hovioikeuden pääkäsittelyssä	773
A. Käsittelyjärjestys	773
B. Hovioikeuden johtama alkukeskustelu.....	775
C. Asianosaisten asiaesittely	775
D. Todistelun vastaanotto	777
E. Loppukeskustelu	781
F. Pääkäsittelyn suullisuus, välittömyys ja keskitys	782
G. Käsittelyn pöytäkirjaaminen ja äänittäminen.....	782
31.4.11 Asian ratkaiseminen hovioikeudessa	783
A. Hovioikeuden ratkaisu	783
B. Jutun palauttaminen	784
31.4.12 Hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena....	788
31.5 Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen.....	790
31.5.1 Valituslupa	790
31.5.2 Menettely korkeimmassa oikeudessa.....	796
31.6 Ylimääräinen muutoksenhaku.....	800
31.6.1 Yleistä.....	800
31.6.2 Tuomiovirhekantelu	802
31.6.3 Tuomionpurku	807
A. Tuomionpurku riita-asiaassa	807
B. Rikostuomion purkaminen syytetyn eduksi	810
C. Rikostuomion purkaminen syytetyn vahingoksi.....	815
D. Erityistilanteita	816
E. Purkumenettely.....	817
31.6.4 Menetetyn määräajan palauttaminen.....	819

Sisällys

KESKEISET LÄHTEET	825
OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO	851
ASIAHAKEMISTO	861